

KAMER SÜRESİ

(سورة القمر)

Kur'an-ı Kerim'in
elli dördüncü süresi.

Mekke döneminin ilk yıllarında Târik sûresinden sonra nâzil olmuştur. İlk âyetinde ayın (kamer) iki parçaya bölünmesinden bahsedildiği için bu adı almıştır. "İkterabet" ve "İkterabetü's-sâa" sûresi olarak da adlandırılır. Elli beş âyet olup fâsılası , harfidir. Bölümler arasındaki anlam bütünlüğü sürenin bir defada nâzil olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Mekki sûrelerin genel karakteristiğine paralel olarak Kamer sûresinde de bazı kıyamet sahneleri etkileyici bir üslûpla tasvir edilip âhiret inancına vurgu yapılmıştır. Sûrede ayrıca müminlere güven ve huzur verici, inkârcıları ise korkutucu mesajlar yer almaktadır.

Üç bölüm halinde ele alınabilen sürenin ilk bölümü (âyet 1-8) kıyametin yaklaştığından ve ayın yarılmasından bahseden âyetle başlar. Bu âyetin, Mekkelî müşriklerin Hz. Peygamber'den bir mucize göstermesini istemeleri üzerine nâzil olduğu nakledilmektedir (Taberî, XXVII, 50). Âyetteki ayın yarılması ifadesi müfessirlerin çoğunluğu tarafından zâhirî mânada anlaşılmış ve Resûl-i Ekrem zamanında ayın gerçekten yarıldığı belirtilmiştir (bk. İNŞİKÂKU'L-KAMER). Ancak Kur'an'da pek çok örnekte görüldüğü üzere, bu âyetteki geçmiş zaman kipindeki fiillerin, aslında gelecekte vuku bulacak kıyamet olayı ile ayın ikiye bölünmesi şeklinde gerçekleşecek kozmik olayın kesinlikle vuku bulacağına işaret ettiğini söyleyenler bulunduğu gibi, "Ay ikiye bölündü" cümlesini mecazi bir ifade kabul eden ve bunu, "Durum açıklık kazandı" şeklinde açıklayanlar da olmuştur (Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "şkk" md.). Bu bölümde ayrıca inkârcıların kıyamet günündeki sıkıntılı durumlarına temas edilir.

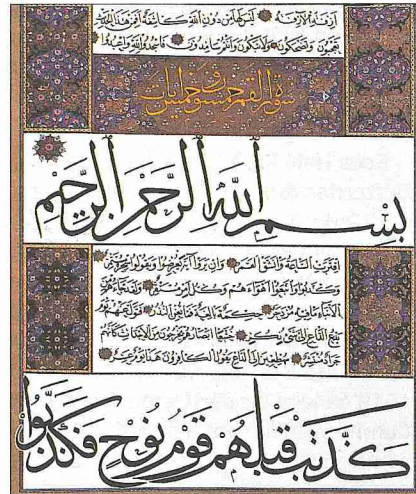
İkinci bölümde (âyet 9-42) Nûh, Âd, Semûd, Lût ve Firavun kavimlerinin de peygamberlerini yalanladıkları belirtilerek bunların uğradıkları cezalar etkileyici bir üslûpla anlatılır. Bu ifadeler arasında, "Andolsun ki biz bu Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık; ondan ders alan yok mudur?" meâlindeki cümle dört defa tekrar edilerek Kur'an üzerinde düşünmenin, ışığıyla aydınlanmanın herkes için gerekli olduğuna ve onun, her insanın yararlanabileceği ölçüde rahat anlaşılabilen

bir ifade ve üslûp taşıdığından bu hususta herhangi bir mazeret ileri sürülemeceğine işaret edilmektedir.

Sürenin üçüncü bölümünde (âyet 43-55) inkârcılara yönelik uyarılar tekrarlanır ve yenilmez zannettikleri topluluklarının hezimete uğrayacağı bildirilir. Burada müminlere Allah'ın yardımının geleceği belirtmek suretiyle onlara güven verilmektedir. "O topluluk bozulacak ve geriye dönüp kaçacak" meâlindeki 45. âyetin, bu sürenin inmesinden kısa bir süre sonra meydana gelen Bedir Gazvesi'nde Kureyş'in müslümanlar karşısında bozguna uğrayacağını müjdelediği kabul edilir. Hz. Ömer hangi topluluğun hezimete uğrayacağını merak ettiğini, ancak Bedir Gazvesi'nde Resûlullah'ın bu âyeti okuduğunu görünce âyetle zikredilen topluluğun Kureyş ordusu olduğunu anladığını belirtmiştir (İbn Kesîr, IV, 266). Âyetin Bedir Gazvesi günü Ebû Cehil hakkında nâzil olduğu da rivayet edilmektedir (Aynî, XVI, 52). Sürenin bu bölümünde ayrıca her şeyin belirli bir plan ve düzen (kader) içinde yaratıldığı belirtilir (âyet 49). Müşriklerin Hz. Peygamber'e gelerek kader konusunda tartışmaya başlamaları üzerine bu âyetin nâzil olduğu nakledilir (Vâhidî, s. 228). Sûre, takvâ sahiplerinin cennette nâil olacakları nimetlerden bahseden âyetle sona erer.

Resûl-i Ekrem'in önemli toplantılarda ve bayram namazlarında yeniden diriliş, tevhid ve peygamberliğin ispatı gibi önemli konuları ihtiva eden Kâf ve Kamer

Kamer sûresinin ilk âyetleri

sûrelerini okuduğu rivayet edilir (Müslim, "Şalâtü'l-İdeyn", 14, 15; Nesâî, "Şalâtü'l-İdeyn", 12; İbn Kesîr, IV, 260). Bazı tefsirlerde yer alan, "Kamer sûresini gün aşırı okuyan kimseyi Allah kıyamet gününde dolunaya benzer bir yüzle diriltir" meâlindeki hadis (meselâ bk. Zemaşşerî, IV, 42) sahih olmadığı anlaşılmaktadır (Muhammed et-Trablusî, I, 1010). Kamer sûresi üzerine bazı çalışmalar yapılmıştır. Abdülhüseyn Destgayb-i Şîrâzî'nin *Hakâ'iki ez Kur'ânî: Hulâşa-i Beyânât*'ı (Kum 1975) ve Abdülmün'im Memdûh Ramah'ın *Tefsiru sûreti'l-Kamer*'i (Şebî-nü'l-Kum 1987) bunlar arasında sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "şkk" md.; Müslim, "Şalâtü'l-İdeyn", 14, 15; Nesâî, "Şalâtü'l-İdeyn", 12; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Bulak), XXVII, 50-67; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, Kahire 1378/1959, s. 227-229; Zemaşşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), IV, 35-42; İbnü'l-Cevzî, *Zâdû'l-me'sîr*, VIII, 87-104; İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-'azîm*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü ihyâi'l-kütübî'l-Arabiyye), IV, 260-269; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, XVI, 52-60; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidî'z-za'f ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekâr), Mekke 1408, I, 1010; Elmalılı, *Hak Dini*, VII, 4617-4657; Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, İstanbul 1980, s. 595-597; Mevdüdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân* (trc. Muhammed Han Kayanî v.dğr.), İstanbul 1987, VI, 39-55.

KÂMİL YAŞAROĞLU

KAMERÎ YIL

Ayın hareketine göre
belirlenen takvim yılı
(bk. TAKVİM).

KAMERİYYE

(القمرية)

Hız. Ali'yi tanımlatılarak
ayda bulunduğunu kabul eden
Nusayrî fırkası
(bk. NUSAYRİLİK).

KAMERUN

Orta Afrika'nın batısında
İslâm Konferansı Teşkilâtı'na üye ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERÎ COĞRAFYA**II. TARİH**

Resmî adı Kamerun Cumhuriyeti (Republique du Cameroun, Republic of Cameroon), resmî dilleri Fransızca ve İngilizce olan ülkeyi güneyden Ekvator Ginesi, Ga-

Resmî adı	: Republique du Cameroun (Kamerun Cumhuriyeti)
Başşehir	: Yaoundé
Yüzölçümü	: 475.440 km ²
Nüfusu	: 15.803.220 (2001 tah.)
Resmî dili	: İngilizce, Fransızca
Para birimi	: 1 CFA frank (CFA) = 100 centimes

bon ve Kongo; doğudan Kongo, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad; kuzeybatıdan Nijerya ve batıdan Gine Körfezi çevirir. Yüzölçümü 475.442 km², nüfusu 15.421.937 (2000 tah.), başşehir Yaoundé (Yaunde: 990.000), diğer önemli şehirleri Douala (1.200.000), N'Kongsamba, Bafussam, Fommban ve Maroua'dır. Bağımsızlığını 1 Ocak 1960 tarihinde kazanan ülke Birleşmiş Milletler (1960), Afrika Birliği (1963) ve İslâm Konferansı Teşkilâtı'nın (1975) yanı sıra bölgesel bazı milletlerarası kuruluşların da üyesidir.

1. FİZİKİ VE BEŞERİ COĞRAFYA

2 ve 13. kuzey paralelleri arasında yer alan ve bir üçgeni andıran Kamerun, yer şekilleri bakımından birbirinden farklı özelliklere sahip dört bölgeye ayrılır. Kuzeyde Benue ovası ile Çad gölü çokküntüsünün oluşturduğu kuzey düzlüklere, orta kesimde Adamava kütlesi ve Nijerya sınırı boyunca uzanan dağlık bölge, batıda Gine körfezi kıyısındaki ovalık kıyı bölgesi ve güneyde ormanlık yayla bölgesi. Güneydeki yaylanın ortalama yüksekliği 300, Adamava kütlesinin 1000-1600 m. kadardır. Batı Afrika'nın en yüksek dağlarından biri olan Kamerun dağı (4070 m.) ülkenin güneybatısındadır. İklim yeryüzü şekillerine bağlı olarak farklı özellikler gösterir. Güneydeki ormanlık bölge ile güneybatıdaki kıyı bölgesinde nemli, sıcak ve bol yağmurlu tropikal iklim hüküm sürer. Ortalama yıllık yağış miktarının 4000 mm. olduğu bu bölgedeki Kamerun dağının etekleri dünyanın en fazla yağmur alan yeridir. Kuzeye doğru çıkıldıkça yağmurlar azalır ve Çad gölü çevresinde 500

milimetreye kadar düşer. Güneydeki bol yağmur alan bölge, yaprak dökmeyen ağaçların ve çok sayıda bitki türünün yetiştiği geniş ekvator ormanlarıyla kaplıdır. Ülke topraklarının yarıdan çoğu ormanlarla, beşte biri de otlaklarla kaplıdır. Kamerun akarsu varlığı bakımından zengin bir ülkedir.

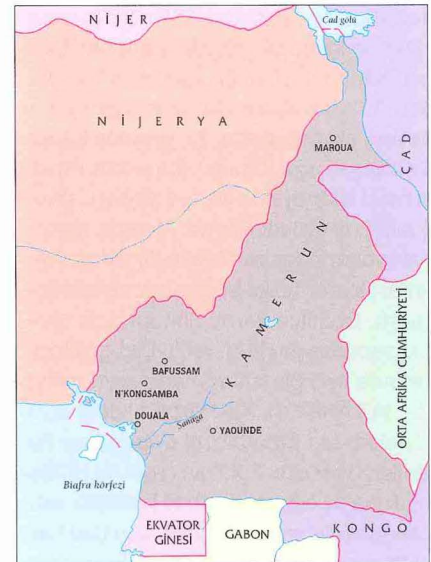
Nüfus. Tarih boyunca savaş, kuraklık, nüfus baskısı ve yayılma gibi sebeplerle kuzey, doğu ve güneyden devamlı göçmen akınlarına mâruz kalan ülkede bugün 200'e yakın etnik grup yaşamaktadır. Bunların arasında en kalabalık grubu beyaz ırka mensup Fülâniler teşkil eder. Yine Fülâniler gibi Kamerun'un kuzey kesimlerinde yaşayan Şüve Arapları, Kanuriler ve Hevsâlar da müslümandır. Güneyde ise başlıcaları Pigmeler, Bantular ve Bamilekeler olmak üzere çeşitli zenci kabileleri yaşamaktadır. Etnik yapıdaki çeşitlilik dillerde de görülür ve resmî diller Fransızca ile (% 78) İngilizce (% 22) olmakla birlikte ülkede yirmi dört mahallî dil (kuzeyde Sudan, güneyde Bantu dilleri) konuşulur. Nüfusun % 50'si hristiyan (% 33 Katolik, % 17 Protestan), % 25'ten fazlası müslüman (kaynaklarda verilen rakamlar kesin değildir), geri kalanı ise animisttir. Hristiyanlık Fransız (Katolik) ve İngiliz (Protestan) sömürgecilerle misyonerler, Müslümanlık ise bölgeye hâkim olan İslâm devletleri (aş. bk.) vasıtasıyla yayılmıştır. Müslümanlardan Fülâniler daha çok çobanlık ve çiftçilik yaparken Hevsâlar, Kanuriler ve Şüve Arapları ticaretle uğraşmaktadır.

Eğitim ve Kültür. Ülkenin güney, batı ve kuzey bölgeleri farklı kültürlerin etkisi altında bulunmaktadır. Güneyde Fransız, batıda İngiliz, kuzeyde İslâm kültürleri hâkim olduğundan ülkede kültürel bütünlük yoktur. XIX. yüzyılın ortalarında misyonerler tarafından açılan Batı tipi okullar sömürge döneminde önce Alman, daha sonra da Fransız ve İngiliz yönetimleri altında yaygınlaştı. Bugün eğitim hizmetleri hükümet, misyoner grupları ve özel sektör tarafından sağlanmaktadır. Müslümanların yoğun olarak yaşadığı kuzeyde geleneksel Kur'an okulları faaliyetlerini sürdürmekte ve burada çocuklara Kur'an ve dinî bilgilerin yanı sıra Arapça da öğretilmektedir. Genellikle Batı tarzı eğitime karşı olan müslüman aileler yüksek din öğrenimi için çocuklarını Hartum (Sudan), Kano (Nijerya) veya Kahire'ye göndermektedir. Kamerun bağımsızlıktan sonra okullaşmada önemli başarılar

göstermiştir. 1984 yılı itibarıyla ilk ve orta öğrenim çağındaki nüfusun % 67'si okullara kayıtlıdır; ancak bu oran ülkenin kuzeyinde % 55'e düşmektedir. 1995'te on-on yedi yaş arası okullaşma oranı % 50,3 civarındadır. Ülkenin en önemli yüksek öğretim kurumu, 1962'de Fransa'nın yardımıyla kurulan Yaoundé'deki Kamerun Üniversitesi'dir.

Ekonomi. Kamerun'un ekonomisi genelde tarıma dayalıdır ve 1999 yılı rakamlarına göre millî gelirin % 42'sini sağlayan bu sektörde aktif nüfusun yaklaşık % 70'i çalışmaktadır. Tarımı yapılan başlıca ürünler arasında kahve, kakao, pamuk, muz, kauçuk, palmiye yağı, şeker kamışı, pirinç, mısır, fasulye, yer fıstığı ve darı sayılabilir. Giderek artan kereste üretimi ve diğer orman ürünlerinin ekonomideki yeri büyüktür. Modern sayılabilecek bir balıkçı filosu bulunan ülkenin hayvancılık sektörü yaklaşık 4,5 milyon baş sığira sahiptir. Millî gelir içerisindeki payı % 21 olan sanayi sektöründe aktif nüfusun % 11'i çalışmaktadır. Yeraltı rezervleri petrol gelmekte ve çıkarılan petrolün (1988'de 8,3 milyon ton) üçte biri ihraç edilmektedir. Millî gelirin % 36'sını hizmet sektörü sağlamaktadır. Petrol sektörünün gelişmesi, 1970-1985 yılları arasında ekonominin hızla gelişmesini sağladı. Ancak 1986'da bu büyümede âni

Kamerun

KAMERUN

bir düşme gözlemlendi. 1990'dan itibaren IMF ve Dünya Bankası çeşitli programlarla devreye girmişse de bunlardan bir sonuç elde edilememiştir. Kişi başına düşen yıllık gelir 1993'te 792 dolardı. 1999 yılında bu rakam 2000 dolara, büyüme ise % 5,2'lere çıkmıştır.

Toplam uzunluğu 66.910 km. (2.922 kilometresi asfalt) olan karayolu ağı tabii şartlar sebebiyle her zaman ulaşımına açık değildir. Sömürge döneminde inşa edilen 1120 kilometrelik demiryolu liman şehri Douala'yı iç bölgelerdeki şehirlere bağlamaktadır. Douala ve Yaoundé'de milletlerarası, diğer önemli şehirlerde ise daha küçük hava alanları bulunmaktadır. İhracat petrol, kakao, kahve, alüminyum ve orman ürünlerini, ithalat ise yatırım malları ile yarı mâmül ürünleri kapsar. Ticaret yapılan ülkeler başta Fransa olmak üzere Avrupa Topluluğu ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'dır.

II. TARİH

Kamerun'un ilk sakinleri ve tarihiyle ilgili kesin bilgi bulunmamakla birlikte kıyı kesimlerinin çok eski zamanlardan beri meskûn olduğu, Akdeniz'den gelen tüccarlarla denizcilerin buralarda görüldüğü ve Büyük Sahrâ'yı aşan kervan yollarının Gine körfezine kadar ulaştığı bilinmektedir. Ülkenin tarihini, birbirinden bağımsız geliştikleri için İslâmiyet'in etkisinde kalan kuzey ve Hristiyanlığın etkisinde kalan güney bölgelerinin tarihi olarak iki kısımda incelemek gerekmektedir.

Kuzey bölgesi önce Kânim ve Bornu devletlerinin, ardından Fûlânîler'in yönetiminde kaldı. IX. yüzyılın başlarında doğan Kânim Devleti, Çad gölünün kuzeyinden Adamava'ya kadar olan bölgeyi denetimi altında tuttu. XI. yüzyılda Kânim Sultanı Hume (Umme) Cîlmi'nin ihtidâ etmesi İslâmiyet'in yöreye yayılmasında önemli rol oynadı. Hume, Akdeniz kıyısındaki yönetimler ve Mekke ile yakın ilişki kurarak otoritesini bölgede genişletmeye çalıştı. Özellikle Bornu Sultanı İdris Elevmâ zamanında (1571-1603) Çad gölü çevresinde ileri bir İslâm medeniyeti gelişti (bk. FÛLÂNÎLER). XIX. yüzyıla kadar siyasi bakımdan fazla bir rol oynamayan Fûlânîler, Osman b. Fûdî'nin (1804-1817) Batı Afrika'da başlattığı cihad hareketi neticesinde Nijerya'nın doğusundan Çad havzasına kadar uzanan bölgeyi denetimle-

rine aldılar ve Sokoto Sultanlığı çatısı altında teşkilâtlandılar. Osman b. Fûdî'nin otoritesini kabul eden Modibbo Adama, ölümünden sonra kendi adıyla anılan Adamava bölgesini alarak Yola merkez olmak üzere Fumbina Krallığı adıyla İslâmî bir yönetim kurdu (1841). XX. yüzyılın başlarına kadar bağımsız bir devlet olarak ayakta kalan Adamava 1901'de İngiltere ve Almanya arasında paylaşıldı. 1922'de de Milletler Cemiyeti tarafından İngiliz ve Fransız manda idarelerine verildi.

Güneyde XV. yüzyılın sonlarına doğru Portekiz denizcisi Fernando Po'nun keşfettiği ve kendi adını verdiği bugünkü Bioko adasına gelen Portekizliler 1520'lerde anakaraya çıktılar ve köle ticaretiyle ilgilenmeye başladılar. Bu arada Wouri ırmağına, içinde bol miktarda karides bulunduğu için Rio dos Camarões (karides nehri) adını verdiler ve bu isim çevredeki toprakları da kapsayarak buranın İspanyollar'a intikalinden sonra onların söyleyişine göre Camarones, daha sonra da Kamerun (Alm.), Cameroun (Fr.), Cameroun (İng.) şekillerini aldı. 1777'de Fernando Po adası İspanya toprağı oldu. XIX. yüzyılın başında buraya gelen İngilizler 1827'de İspanyollar'dan adayı üs olarak kullanma izni aldılar. 1844'te bölgeye misyonerler gelerek Hristiyanlığı yaymaya, okullar ve kiliseler kurmaya başladılar. Buea yakınlarında kurulan Victoria (bugünkü Limbe) Avrupalılar'ın anakaradaki ilk devamlı yerleşim merkezi oldu. 1868'de Alman Woermann Kumpanyası, Wouri ırmağı ağzında büyük bir ticaret merkezi kurdu ve arkasından onu başkaları takip etti. Buraya hâkim olma hususunda Almanlar'la İngilizler arasındaki mücadele Almanlar'ın lehine sonuçlandı ve yerel yöneticilerle Alman hükûmeti arasında bir himaye antlaşması imzalandı (Temmuz 1884). Böylece Almanya'nın Kamerun Protektorası doğmuş oldu.

Kamerun'daki Alman himayesi, I. Dünya Savaşı biterken İngiliz ve Fransız birliklerinin ülkeyi işgal etmesiyle fiilen son buldu (1918) ve toprakları bu iki devlet arasında bölüşüldü; güneyle doğusunu içine alan beşte dörtlük kısmı Fransa'ya, batısını içine alan beşte birlik kısmı İngiltere'ye kaldı. Savaşın sona İngiltere ile Fransa arasında imzalanan Londra Deklarasyonu (Temmuz 1919) bu paylaşımı resmîleştirirken Milletler Cemiyeti de bu fiilî durumu onaylayarak 20 Temmuz 1922'de aldığı bir kararla işgal ettikleri

yerleri Fransa ve İngiltere'nin manda yönetimlerine bıraktı. İngiltere, kendi bölgesini Kuzey ve Güney Kamerun olmak üzere ikiye ayırarak idarî açıdan Nijerya ile birleştirdi; Fransa ise başşehri Yaoundé olan ayrı bir sömürge yönetimi kurdu. II. Dünya Savaşı'nın ardından toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Kamerun topraklarını milletlerarası vesayet sistemine alarak Birleşmiş Milletler adına İngiliz ve Fransız mandalarının devamını kararlaştırdı. 1957'de kısmen özerklik verilen Fransız Kamerunu'nda 1958'de yapılan seçimleri ülkenin kuzeyinden Fûlânî lideri Ahmedü Ahidjo kazandı ve başbakan oldu. Fransa'nın önerisiyle Birleşmiş Milletler'in Mart 1959'da Fransız vesayetini kaldırması üzerine Fransız Kamerunu Kamerun Cumhuriyeti adı altında 1 Ocak 1960'ta bağımsızlığını ilân etti ve 5 Mayıs 1960'ta Ahmedü Ahidjo cumhurbaşkanı seçildi. Öte yandan Nijerya sömürgesi bağımsızlığını kazandıktan sonra buraya bağlı olarak yönetilen İngiliz Kamerunu'nda da bir halk oylaması yapıldı (Şubat 1961) ve kuzeyde (Batı Adamava) oturan halkın Nijerya ile, güneyde oturan halkın ise Kamerun Cumhuriyeti ile birleşmek isteği anlaşıldı. Sonuçta Batı Adamava Nijerya'ya geçerken güneyde birleşme sağlandı ve böylece Kamerun Federal Cumhuriyeti kuruldu (1 Ekim 1961). Yeni devletin federe cumhuriyetlerinden biri Doğu Kamerun (eski Fransız sömürgesi olan bölge), diğeri Batı Kamerun idi (eski İngiliz sömürgesinin güney kısmı). Yaklaşık yirmi yıl federasyon halinde kalan Kamerun'da 21 Mayıs 1972 tarihinde üniter devlet yapısını benimseyen yeni anayasanın kabulüyle yönetim sistemi merkezileştirilerek federe organlar kaldırıldı. 1972 anayasası devlet başkanına kabineyi, yüksek devlet memurlarını ve on eyaletin valisini tayin etme gibi birçok yetki verdi ve Ahidjo ülkeye çok sayıda Fransız danışman getirterek idarede, orduda, emniyet teşkilâtında bunlardan istifade etti. Bağımsızlığın ilânından itibaren aralıksız devlet başkanlığı yapan Ahidjo 4 Kasım 1982'de görevinden ayrıldı; yerini güneyli Katolik Paul Biya aldı. Daha önce Ahidjo gibi başbakanlık yapan Biya, 1984'te büyük bir çoğunlukla yeniden cumhurbaşkanı seçilince başbakanlık makamını kaldırdı. 1987'de tekrar seçildi ve Aralık 1990'da da o güne kadar süren tek partili düzenden çok partili düzene geçilmesini sağladı. Muhalefetin boykot ettiği 1997'deki seçimlerden sonra başbakanlık makamı tekrar ihdas edildi.

BİBLİYOGRAFYA :

L. Massignon, *Annuaire du Monde Musulman*, Paris 1923, s. 190-191; E. Sik, *The History of Black Africa* (trc. S. Simon), Budapest 1966, I, 54, 317; II, 79-85; IV, 275-282; H. D. Nelson v.dğr., *Area Handbook for the United Republic of Cameroon*, Washington 1974; J. M. Cuoq, *Les musulmans en Afrique*, Paris 1975, s. 305-315; J. C. Bahoken – E. Atangana, *Cultural Policy in the United Republic of Cameroon*, Paris 1976, s. 9-18; A. Debel, *Le Cameroun aujourd'hui*, Paris 1977; *Cultural Atlas of Africa* (ed. J. Murray), Verona 1981, s. 149-151; J. I. Clarke v.dğr., "Cameroon", *Africa South of the Sahara 1988*, London 1987, s. 303-324; Enver Abdülganî el-Akkâd, *el-Vecîz fî iklîmiyyeti'l-Kârrati'l-İfrîkiyye*, Riyad 1988, s. 239-241; "Muslims in Cameroon", *The Muslim World*, I/22, Karachi 1964, s. 6-7; V. T. le Vine, "Cameroon", *EAm.*, V, 282-286; "Kamerun", *TA*, XXI, 176-179; P. Alexandre, "Cameroons", *EP* (Ing.), II, 9-10; D. H. Jones, "Cameroons [British Cameroons]", a.e., II, 10; R. Cornevin, "Cameroon, Federal Republic of", *EBr.*, IV, 702-705; J. C. Froelich, "Cameroon", *EUn.*, III, 824-826; J. C. Gautron, "Cameroon", a.e., III, 826-828; "Cameroon", *The Cambridge Encyclopedia of Africa* (ed. R. Oliver), Cambridge 1981, s. 225-226; "Kamerun", *ABr.*, XII, 455-457.

DAVUT DURSUN

KÂMET

(bk. İKÂMET).

KÂMÎ

(ö. 1136/1724)

Divan şairi.

1059 (1649) yılında Edirne'de doğdu. Asıl adı Mehmed olup Edirne Gülşeni Tekkesi şeyhlerinden İbrâhim Gülşeni'nin oğludur. "Edirneli Efendi" veya "Edirneli Çelebi" olarak da anılır. Medrese tahsiline Edirne'de başlayıp İstanbul'da devam eden Kâmî, daha çocukluğundan itibaren köklü bir tasavvuf ve edebiyat kültürüyle yetişti. Özellikle Edirne Gülşeni Tekkesi şeyhi La'î Efendi'den aldığı tasavvufî terbiye onun genç yaşta olgunlaşmasını sağladı. Murâdiye Mevlevîhânesi şeyhi ve sebk-i Hindî'nin Türk şiirindeki ünlü temsilcisi Neşâtî Dede'den edebiyat ve Farsça okudu. 1085'te (1674) İstanbul'a gitti ve bir yıl sonra Ankaravî Mehmed Emin Efendi'den mülâzım oldu. İlmiye mesleğinde hızla yükselerek 1101-1116 (1690-1704) yıllarında çeşitli medreselerde müderrislik yaptı ve 1116'da Medine pâyesiyile Bağdat kadısı oldu. Burada iki yıl kaldıktan sonra azledilirse de ertesi yıl fetva eminliğine getirildi. Üç yıl süren bu görevin ardından bir müddet mâzul kalan Kâmî, Bursa pâyesiyile Galata kadılı-

ğına tayin edildi, fakat ertesi yıl yeniden azledildi. Zamanın sadrazamı Damad Ali Paşa'ya iki kaside ve bir mesnevi sununca evkaf müfettişliğine getirildi (1128/1716). Aynı yıl Vize kazası kendisine arpalık olarak verildi. Kısa süren bu ikbal döneminin ardından 1130 (1718) yılında Mısır kadılığına tayin edilen Kâmî bir yıl sonra azledildi. 1136'da (1724) Mekke kadılığı sırası kendisine geldiğinde ihtiyarlığı sebebiyle affını istedi. Kâmî, Rumelihisarındaki Ma'noğlu Yalısı'nda ikamet ederken 1 Zilkade 1136'da (22 Temmuz 1724) vefat etti. Mezarı Üsküdar'da Karacaahmet Türbesi karşısındadır. Ölümüne, "Nezr ede bir Fâtiha cûyân olan târihini / Menzil-i Kâmî Efendi gülşen-i Firdevs ola" beyti tarih olarak düşürülmüştür. Kâmî'nin gelinlik çağında ölen Ayşe adlı bir kızı ve müderrislik yapan Mustafa adlı bir kardeşiyle bu kardeşinin Lebîb ve Nazîr mahlasıyla şiir yazan Ahmed ve İbrâhim isimli iki çocuğu olduğu bilinmektedir.

Hem ilim ve irfanı hem de şairliği ve nâsirliğiyle dikkat çeken Kâmî özellikle gazel, kaside, tarih ve lugazda meşhur olmuştur. Çelebizâde Âsım, onun iffet ve nezâhet ile tanındığını ve fıkıh ilmindeki başarısıyla şöhrete ulaştığını söyledikten başka devrinin en büyük şairi olduğunu belirtir (*Târih*, s. 175). Kâmî, ilâhî aşkı terennüm eden ve tasavvufî unsurlara bolca yer verilen âşikane gazeller yazmakla beraber Nâbî'den etkilenecek hikemî gazeller de kaleme almıştır. Nedîm'in edebiyat dünyasında yerini almasıyla birlikte bütün çağdaşları gibi o da bu yeni söyleyişin etkisine kapılarak gerek nazîrelerle gerekse orijinal gazellerle şuhane tarzı denemiş, bu tarzda da başarılı örnekler vermiştir. Zaman zaman gündelik hayata dair hâtıralara da yer veren Kâmî'nin dili oldukça sade olup şiirlerinde halk söyleyişlerine sıkça rastlanır.

Kâmî'nin yaşadığı dönemde çok beğenilmiş ve usta bir şair olarak değerlendirilmiş olması, onun sağlam bir söyleyişe sahip olduğunu ve divan şiirinin inceliklerini iyi bildiğini gösterirse de (Gölpınarlı, s. 9) Neşâtî, Nâbî, Nedîm, Sâbit ve Nâmî gibi çağdaşı şairlere yazdığı nazîrelerinde kuru taklitten kurtulamamış, manzumelerinde de kendine has bir üslûp ve yeni bir tarz oluşturamamıştır.

Eserleri. 1. *Divan*. Çoğu tasavvufî ağırlıklı kaside, musammat, mesnevi, kıta, tarih, gazel, muamma, lugaz, matla' ve müfred olmak üzere toplam 592 manzumenen meydana gelen ve yirmi bir nüshası tesbit edilen (meselâ bk. İÜ Ktp., TY,

nr. 2892; Edirne Selimiye Ktp., Ahmed Bâdî Efendi, nr. 2136/1; TSMK, Hazine, nr. 925; Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Manzum, nr. 373/1, 374/2; Süleymaniye Ktp., Hafîd Efendi, nr. 357/1) divan üzerinde doktora tezi olarak iki ayrı çalışma yapılmıştır (bk. bibl.). 2. *Behcetü'l-İeyhâ*. Kâmî'nin Bağdat kadılığı esnasında kaleme aldığı bu mesnevi altı başlık altında 225 beyitten oluşur. Bağdat Valisi Hasan Paşa'nın bölgedeki aşiretlerin isyanını bastırmasını ve Bağdat'la ilgili imar çalışmalarını anlatan eser divanın bazı nüshalarında mevcuttur. İstanbul Üniversitesi (TY, nr. 2839) ve Topkapı Sarayı Müzesi (Hazine, nr. 925) kütüphanelerindeki nüshalarda eserin adı yanlışlıkla *Tuhfetü'z-zevrâ* olarak kaydedilmiş, bazı kaynaklarda ise *Behcetü'n-nuamâ* veya *Behcetü'l-muammâ* olarak verilmiştir. Mesnevi Ali Yıldırım tarafından yayımlanmıştır (bk. bibl.). 3. *Tuhfetü'z-zevrâ*. Yine Bağdat kadılığı sırasında yazdığı bir diğer mesnevi olan eserde Kâmî Bağdat'ta medfun olan velîleri anlatır. Yirmi altı başlık altında 581 beyitten oluşan mesnevi divanın bazı nüshalarında mevcuttur (Edirne Selimiye Ktp., Ahmed Bâdî Efendi, nr. 2136/2; Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Manzum, nr. 373/1). Bu eseri de Ali Yıldırım neşretmiştir (bk. bibl.). 4. *Fîrûz-nâme*. Şah, şahın âzat ederek evlenmesine izin verdiği kölesi Fîrûz ve Fîrûz'un evlendiği Gülruh'un çevresinde gelişen 159 beyitlik bir aşk hikâyesidir. Mesnevi'nin nüshaları, divanın Edirne Selimiye (Ahmed Bâdî Efendi, nr. 2136/1) ve İstanbul Üniversitesi (TY, nr. 2839, 2888) kütüphanelerinde kayıtlı nüshalarında mevcut olup müstakil olarak da Topkapı Sarayı Müzesi (Revan Köşkü, nr. 2015/4), Kayseri Râşid Efendi (nr. 1273/6), Millet (Selimiye Pertev Paşa, nr. 419), Süleymaniye (Esad Efendi, nr. 3416) ve Viyana (nr. 721) kütüphanelerinde kayıtlı *Küllîyyât-ı Nâbî Efendi*'nin 136-139. varakları arasında ve Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'deki (nr. 3738) yazmanın 253-256. varakları arasında yer alır. 5. *Fetâvâ-yı Kâ'îdiyye*. Aslı Muhammed b. Ali el-Hucendî el-Kâ'îdi'ye ait olup (bk. *Keşfü'z-zunûn*, II, 1228) Seyhülislâm Ebûsâidzâde Feyzullah Efendi'nin Farsça'dan Arapça'ya çevirmeye başladığı, onun ölümü üzerine Kâmî tarafından tamamlanan bir eserdir (Süleymaniye Ktp., Carullah, nr. 916). 6. *Mehâmmü'l-fukahâ' fî Tabakâti'l-Hanefiyye* (Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 422/2; Millî Ktp., nr. A 1042/3; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 972). 7. *Nefîse-i Uhreviyye*. İbadetlerle ilgili *Şalât-i Mes'ûdi* adlı Farsça